

Csoma Gyula

HARANGI LÁSZLÓ – A MŰVELŐDESKUTATÁS ÉS AZ ANDRAGÓGIA MINDENESE

A „haza mindenese” Fáy András volt, és az epitheton ornans lelkes reformkori konnotációjában benne van a „haza mindenésének” – csak szolgáltatást ismerő korunkban már alig értett – szolgálata is. Harangi László ezzel a reformkori konnotációval együtt mindenese a magyar művelődéskutatásnak, andragógiának. Két esztendő híján hat évtizedes munkássága kiterjed a magyar művelődéskutatás és andragógia talán minden területére – hiánypótlásra, vagy új és még újabb szempontokra váró területeire bizonyosan. A Népművelési Intézet, a Művelődéskutató Intézet, illetve a Magyar Művelődési Intézet tudományos munkatársaként, főmunkatársaként és a Magyar Pedagógiai Társaság Felnőttnevelési Szakosztályának alapító elnökeként, mindig jó érzékkel és nagy tárgyismerettel talál rá azokra a területekre, amelyek a XX. század második felében újjá alakuló, modern hazai művelődéskutatás és a megalakuló hazai andragógia számára friss problémákat hoznak, nélkülözhetetlen tudást jelentenek. S mert attitűdjei így válnak érthetővé, hozzá kell tennünk, hogy Harangit mindenkor a társadalom (valóban a „köz”) művelődése érdekelte, érdekli, nem csupán a művelődés ezoterikus, elit változatai.

Harangi László művelődéskutatóként és andragógusként határozza meg önmagát. Következésképpen egymáshoz kapcsolja a – nálunk történelmileg egymástól elváló – két funkció- és intézményrendszer: a közművelődés, valamint a felnőttnevelés (oktatás, képzés) ügyeinek teoretikus, tudományos tárgyalását. Feltörve ezzel azt a máig hivatalos szemléletet, valamint szűnni nem akaró szakmai és közvélekedést, amely kizárólag intézményekre és átadandó műveltségi tartalmakra gondol, sosem a művelődőkre, a tanuló emberekre. Harangi hajlandó tehát művelődésként tekinteni a felnőttnevelésre (a felnőttoktatásra, a felnőttképzésre), illetve hajlandó nevelésként (oktatásként, képzésként) tekinteni a művelődésre, hajlandó kiterjeszteni a művelődéskutatói diszciplínát a felnőttnevelésre, az andragógiai diszciplínát pedig a művelődésre. Mégpedig nemcsak ahhoz a praktikus helyzethez igazodva, amelyben a közművelődés folytonosan átalakuló funkcionális és intézményi szerkezete, már elég régen, felnőttnevelési (oktatási, képzési) funkciókat is ellát, és egyben arra figyelmeztet, hogy a közmű-

velődés, valamint a felnőttnevelés (oktatás, képzés) formális funkcionális és intézményi határai egymás számára korántsem átjárhatóak, és egymás felé tartó, szüntelen mozgásban vannak. Harangi a művelődés és a felnőttnevelés (oktatás, képzés) viszonyát a Durkó Mátyás által már az 1960-as években bemutatott művelődés- és nevelésbölcseleti rendhez igazítja, amely bizonyítani tudja a kultúráközvetítés-kultúraelsajátítás (a művelődés), a nevelés-nevelődés, a tanítás-tanulás, az önművelés, az önnevelés, az önképzés összetartozását, együttes értelmezésük lehetőségét, sőt elkerülhetetlenségét. És érvényesítésének szükségességét is a kultúráközvetítési-felnőttnevelési praxis mindennapi szinterein. Megfontolva, hogy végül is a művelődés személyiséget formál, szocializál, az oktatás, a képzés (általános és szak-) műveltséget nyújt, és a felnőttkori tanulás a felnőttoktatás-képzés keretein belül vagy kívül – művelődés.

Az 1960-as években ilyen háttér előtt kezdte el építeni Harangi László a hazai andragógiai diszciplína hiányzó ágát, az összehasonlító (komparatív) andragógiát, amely az Ő feldolgozásában ugyanakkor komparatív művelődéskutatás.

A magyar összehasonlító andragógiát Harangi László és Maróti Andor ide vonatkozó munkássága alapította meg.

Harangi nagyon tág komparatív horizonton, nagyon differenciált tematikával dolgozott, dolgozik. Bár vannak objektív szempontok szerint kiválasztott súlyponti területei: a skandináv és az angol modell, valamint a japán művelődés-felnőttnevelés bemutatása. A súlyponti helyszíneken kívül eső földrajzi és tematikai tágasságot illusztrálják például a következő tanulmányok: a magyarországi és illinois-i szabadidős intézmények komparatív kutatásának összegző elemzés, Olaszország, Írország, Svájc, Spanyolország és Szlovénia felnőttoktatási rendszere, A holland kulturális modell, Tanuló városok Ausztráliában, Az LLL Izlandon, stb. Ami viszont a súlyponti helyszíneket illeti, a skandináv modell tárgyalásának központjában a művelődési-tanulási önszerveződés, az angol modellben az intézményrendszer és a finanszírozás, a japán mű-

velődés-oktatás tárgyalásakor pedig az anyanyelvi kommunikáció, az angol nyelvtanulás bumm-ja, valamint a digitális, az állampolgári, a vállalkozási kompetenciák művelődési-felnőttoktatási vonatkozásai állnak. És mindannyian a hazai problémáinkra nyitnak ablakot.

Eljött az ideje annak is, hogy az andragógia hazai fogalomrendszere áttekinthetővé váljék. Először 1982-ben, Poór Ferenc gyűjtött össze 383 felnőttnevelési (oktatási, képzési) szakkifejezést. Ugyanebben az évben jelent meg Harangi László és Magyar Edit közreműködésével, Csiby Sándor szerkesztésében az 545 szócikket tartalmazó Andragógiai értelmező szótár. 1987-es keletkezésű Csiby Sándor immár 21 szerző közreműködésével készült, 1000 címszavas Felnőttoktatási Kislexikona. A tíz év múlva, 1997-ben napvilágot látott, háromkötetes Pedagógiai Lexikon, amely a neveléstudományok, a nevelés-oktatás-képzés egyetemes fogalomrendszerét nyújtja, már rendezett andragógiai szócikk-állományt is tartalmaz. Ilyen előzmények után kezdeményezte Harangi László az önálló, „közép-kategóriájú” Felnőttoktatási és -képzési Lexikon megalkotását. Ez a 2002-ben megjelent lexikon 568 oldalon, 288 szerzőtől, 1862 címszót és 1740 enciklopédikus, átfogó, magyarázó, definitív és kistanulmány jellegű szócikket közöl – el nem választva egymástól a művelődési és felnőttnevelési (oktatási-képzési) aspektusokat. A szerkesztés munkájában 8 szakszerkesztő vett részt. A szócikk-szerzők száma, valamint a közművelődés, illetve a felnőttnevelés (oktatás, képzés) különböző területeit képviselő szakemberekből létrejött tanácsadó testület arra utal, hogy a lexikon andragógiai tudományossága – az adott időszakban, a lexikon céljaira kialakult – szakmai konszenzuson alapul, s ekként egy ideig betöltheti a szakmai etalon szerepét, amely a szaklexikonok elvárt funkciója.

Még a Felnőttoktatási Kislexikon előszavában írta Szarka József, hogy „Lexikon akkor születik, amikor egy szakterületnek, tudománynak, ismeretkörnek van annyi kierielt mondanivalója, hogy a legnagyobb fokú tömörítésének is átesve megtölt egy (vagy több) kötetet. Hogy ez így legyen, esetünkben a felnőttoktatás témakörében, széles körű gyakorlati tevékenységre, az általánosított tapasztalatok rendszerezésére, egyszóval elméleti feldolgozásra van szükség. Elmondható, hogy a hazai felnőttnevelés lelkes szakemberei, nem könnyű kutatási feltételek között, elvégezték ezt a munkát”.

Nem kétséges, hogy ezt az értékelést a „közép-kategóriájú” Felnőttoktatási és -képzési Lexikon elé is kitehetjük. S ezzel mutathatunk rá Harangi kezdeményezésének, valamint lexikonszerkesztői munkájának jelentőségére is a magyar andragógiai tudományosság fejlődéstörténetében. Nem feledve, hogy a komparatív kutatásokkal együtt a lexikonalkotás koncentrált, de nem magukban álló két területe munkásságának. Elméleti érdeklődése és munkássága kiterjed a művelődéssel-felnőttneveléssel (oktatással, képzéssel) összekapcsolódó globális, valamint európai társadalmi és gazdasági problémák, s velük egy síkon a művelődés-felnőttnevelés globális és európai stratégiai körül gyűrűző, elég sokfelé ágazó problematikára, különös tekintettel az egész életen át tartó tanulás ügyére. Látélet készít konkrét művelődési-felnőtt tanulási folyamatokról. Értekezik a digitális korszak következményeiről. Művelődés- és oktatáspolitikai döntések kritikai elemzését adja. Vizsgálja az iskolai felnőttoktatás művelődési hatását. Komparatív nézőpontot is alkalmazva, a hazai népfőiskolai mozgalom helyzetét elemzi. Integráló szerepet visz az 1980-as, 90-es évek hazai közművelődési helyzetét és perspektíváit vizsgáló országos kutatásban. Az utóbbi időben előtérbe állította a hátrányos helyzet és a kirekesztettség elméleti kéréseinek, s ebben a gondolatkörben a roma-probléma, az etnikai konfliktusok lehetséges és szükséges közművelődési, felnőttoktatási kezelésének elemzését. És a Magyar Pedagógiai Társaság Felnőttnevelési Szakosztályának égisze alatt, Kelner Gittával karöltve, konferenciák sorát szervezte hozzá azokhoz a problémákhoz, amelyek kutatásai szerint gyakorlati – széleskörű szakmai, illetve szakmai és politikai – megoldást kívánnak.

Ez a tömör áttekintés csupán tárgyilagos, bár vázlatos rajzot ad, és nyilvánvalóan nem mutathat teljes képet, illő laudációt sem mondhat Harangi László munkásságáról, művelődéskutatói és andragógusi jelentőségéről. E tekintetben a továbbiak, Harangi néhány ide válogatott tanulmánya is, illusztrációk. Mindazonáltal – reménység szerint – a személyes vonatkozásokon túl, avagy rajtuk keresztül némi betekintés adnak a hazai művelődéskutatás és andragógia utóbbi, néhány évtizednyi történetébe.